

Кирил Петров

ЛУДОСТ И ЕВОЛЮЦИЯ

(Бележки)

Съдържание

СЛИЗАНЕТО	11
„РОБИНЗОНАДАТА“	27
ПАРАНОЯТА	40
МОДЕЛЪТ	54
ЛЕВИЧАРСТВОТО	64
КАМЪКЪТ	81
ОГЪНЯТ	97
НЕАНДЕРТАЛЦИТЕ	110
ОРДАТА	123
ДВУПОЛОВИТЕ	138
ТОТЕМИЗМЪТ	155
ЛОВУВАНЕТО	170
ХИСТЕРИЯТА	181
АЗ – ДРУГИЯТ	200
ЕЗИКЪТ	212
ШИЗОФРЕНИЯТА	230
ОБМЕНЪТ	246
ПОСВЕЩЕНИЯТА	263
ВРЕМЕТО И ПРОСТРАНСТВОТО	278
ПАРАПСИХОЛОГИЯТА	293
ПРИЛОЖЕНИЕ: МОНОТЕИЗМЪТ	312
ЛИТЕРАТУРА	329

Теорията за еволюцията и „науката за душата“ нямат нищо общо помежду си. В първата няма нищо психично, във втората няма нищо еволюционно. И двете по свой начин се опитват да кажат нещо за „човешката природа“, но и досега постиженията им са скромни. И двете се стремят да бъдат максимално обективни, използвайки логиката на нормалността. Нормалността обаче не се интересува от природата на човека и избягва да „рови“ в нея, а се интересува от себе си, като се търси и намира в „обективните факти“. Тя изпитва неприязън, отвращение, дори страх от ненормалността, което за пореден път показва, че нормалността не е нищо друго освен средство за прикриване на... човешката природа. Като колективно споразумение за прикриване, самата тя (нормалността) се нуждае от обяснение. Така се появи психологията на нормалността с неясното намерение да обяснява ненормалното. По този повод Мишел Фуко се изказва много точно и ясно: „Психологията никога не ще може да изкаже истината за лудостта, защото лудостта държи истината за психологията“ (Фуко 2006: 111). Нещо повече, лудостта не само държи истината за психологията, тя държи истината за човешката еволюция. Ето защо единственият, който може да даде що-годе задоволителен отговор на въпроса какво се крие зад колективната нормалност на хората, е еволюционната „лудост“ на нашите предшественици.

Ако приемем, че общият критерий за нормалност е да бъдеш „като другите“, то лудостта, делириумът, амокът или трансът са форми на поведение, които се проявяват сред нас не навреме и не намясто и противоречат на „здравия човешки разум“. Да не бъдеш като другите означава да си изтощен от прикриването, да напуснеш играта, играна от другите, за да се върнеш към една еволюционна „нормалност“, която отдавна е отминала.

Затова трябва да приемем като основна теза, че повечето невротични и психотични състояния, описани в учебниците по психология и психиатрия, някога са били нормални форми на поведение, възникнали навреме и намясто, продиктувани от „здравия еволюционен разум“, който ни е направил човешки същества. Без всички тези „неадекватни“ форми на поведение, които излизат от представата ни за нормалното, не биха могли

нормално да се осъществят онези еволюционни събития и процеси, които са ни извели от царството на животните. Ако обаче направим опит да проследим каква минала еволюция се е отложила във вече неадекватните състояния, можем да открием сериозни пукнатини в съществуващите представи за далечното биологично минало на човека. Разбира се, догматичното поддържане на тези представи замъглява погледа към всичко, което не се вписва в техните рамки, което автоматично води до пренебрегване на огромни масиви от емпирични данни, особено ако на такива данни е обръщано внимание, несъобразено с критериите на научните дисциплини на нашето време и място. Това прави задължително критичното разглеждане както на тези представи, така и на богатия материал, който можем да черпим от всички културни сфери извън теориите на еволюцията.

В последно време и еволюционисти, и креационисти започнаха странно да си приличат. Пренебрегнем ли изходните им позиции, ще забележим почти харизматичното им отношение към сетивните факти – черепи, кости, камъни (оръдия на труда), отпечатъци и т.н. И двете гледища търсят потвърждения на своите представи за произхода на човека... в земята. Първите – за да докажат, че е съществувала еволюция, а вторите – че не е съществувала такава, че сме направени по Божие усмотрение. Споровете се водят около неща, които по никакъв начин не изграждат никаква реална представа за човека. Подобно харизматично отношение към непосредствената сетивност на камъка и костта води до не особено духовната мисъл, че съществува или „изкопаема еволюция“, или „изкопаема дееволюция“. Приликата между „вярващите в маймуната“ и „невярващите в маймуната“ идва и от това, че продължава да се поддържа общата и неизкоренима засега илюзия, че ние сме били по природа социални същества. За едните и другите този факт е извън всякакво съмнение. Еволюционистът Енгелс дори коментира: „Невъзможно е човекът, най-общественото от всички животни, да бъде изведен от някой необществен близък прадядо“. Както ще видим, нашите прародители са били не само необществени, а антиобществени в буквалния смисъл на това понятие и в продължение на милиони години са поддържали антисоциалност с всички възможни средства, и точно тази антисоциалност може да се види в психопатологията.

Не по-малко странни, но крайно неубедителни са разсъжденията върху отпечатъците, оставени от предшествениците: колко те са човешки и колко не са. За този начин на мислене, принадлежащ и на едните и другите, „модерната“ с нищо неразличаваща се от човешкия крак отпечатана стъпка е доказателство, че тя е оставена от човек, а не например от маймуна или друго антропоморфно същество. За същия начин на мислене – какво има на другия край на тялото – въпросът не стои. Простичкият факт, че животното е използвало добре долните си крайници върху земята, съвсем не означава, че горе, на противоположния край, има 1300 г мозък. По тази логика излиза, че напълно оформеното човешко стъпало не само е някакъв знак или ориентир за възможна разумна форма на живот, а причина за напълно оформения човешки мозък, следователно и разум. Откъде можем да сме сигурни, че перфектният човешки отпечатък, оставен преди 5 или 50 млн. г., е категорично доказателство, че по това време е възникнал и разум – такъв, какъвто го знаем и си мислим, че го познаваме? Ами ако точно нашият предшественик не си е падал по ходенето и тичането и не е могъл да се похвали с „модерни“ крака? Защо не допуснем, че долу – краката – са били повече маймунски, отколкото човешки, а горе, главата – повече човешка, отколкото маймунска?

От друга страна, може да се твърди, че немалко психични феномени, вниманието към които съвременната психология иронично нарича уж-психология, псевдопсихология и т. п., също имат еволюционен произход. Ето как един психолог представя в „Енциклопедия Психология“ разбирането на академичната психология за псевдопсихологията (парапсихология, астрология, тълкуване на сънищата и др.): „Работата, която изкуствено или измамно наподобява психология, може да обхваща от ниското професионално качество до пълното шарлатанство. Известна част от псевдопсихологията е безобидна и служи просто за забавно прекарване на времето, но друга може да е вредна. Професионалната и научната психология изисква контролирани наблюдения при прецизно определени и повтаряеми наблюдения“ (Корсини 1998).

Мнозина смятат, поне що се отнася до парапсихологията, че тя трябва да е зидария, която изисква едни и същи тухли, придружени с едни същи премерени движения, които да изградят

нейната непоклатима „научна основа“. За да се направи един зид (както и една систематизирана статистика „от прецизно определени и повторяеми наблюдения“), се изисква не само разход на време, но и еднообразие на неговото протичане. Повторимостта на наблюдението негласно предполага повторимост на наблюдаваното, т.е. някакъв вид крипто-нормализираност. Пси-феномените обаче нямат или имат твърде малко общо както с нормализираността, така и с еднообразно протичащото време на науката – иначе не биха били пси-феномени. Отказът да се наблюдават ненормализирани явления вече достатъчно красноречиво показва фундаменталната слепота на този тип методология. Но твърде шокиращ за добрата стара психология ще бъде и фактът, че именно чрез посредничеството на псевдопсихологията могат да се обяснят дори онези психични феномени, с които тя се занимава, без да ги разбира. Обърне ли се по-сериозно внимание на пси-феномените, може да се окаже, че парапсихологията държи не само истината за лудостта, но и истината за психологията.

СЛИЗАНЕТО

Руският лекар офталмолог Ернст Мулдашев, автор на книгата „От кого сме произлезли“ (Мулдашев 2003), с известно недоверие и ирония се отнася към Дарвиновата теория за произхода на човека от маймуната. Изследвайки параметрите на човешкото око, той стига до извода, че човечеството води началото си от тибетската раса. От Тибет тръгват всички останали раси. Самите тибетци произхождат – следвайки информацията на теософите и по-конкретно на Елена Блаватска – от атлантите, които на свой ред са наследници на лемурийците. (За последните няма данни да произхождат от маймуните.)

Мулдашев е склонен повече да вярва на идеята, че не човекът е произлязъл от маймуната, а обратно – маймуната е произлязла от човека. Наред с изследванията върху очните параметри на различни раси той е изследвал и тези на болни от шизофрения, от цироза; на страхливия, злобния, волевия и добрия. Остава обаче загадката защо Мулдашев – като учен-изследовател, ей така, просто от професионално любопитство – не е изследвал очните параметри на някои видове маймуни – намират се във всяка зоологическа градина. Прилагайки своя метод, може би ще съумее да докаже, че именно маймуните са произлезли от човека, че са деградирали хора, а не обратно. Така ще стане ясно за интересуващите се по този въпрос, че маймуните не са слезли от дърветата, за да станат хора, а са хора, качили се на дърветата, за да станат маймуни.

Нека се опитаме да разберем дали наистина дърветата, а не земята, са имали някакъв еволюционен принос за превръщането ни от примати в човешки същества, или сме божествени създания с всичките си недостатъци и предимства. Да разберем какво толкова представляват дърветата като среда за обитаване, че проблемът за развитието и съдбата на бъдещето човечеството, според еволюционната теория, се върти основно около тях.

Опитате ли се да прекарате известно време на дърветата, ще се наложи рязко да промените своето поведение. Там ще ви

се наложи да бъдете непрекъснато внимателен и концентриран, особено по време на придвижване. Ставате изключително зависим от особеностите на дървото и неговатаменяща се конфигурация. Зависимост, която е невъзможно да избегнете, а решите ли и да живеете там, вие ще бъдете принуден да изградите симбиотична връзка с него. Самото придвижване изисква точна преценка на разстоянията в търсене на надеждност и стабилност в една променяща се и неустойчива среда и манипулиране до съвършенство със свойствата на вашето тяло. Задължително изискване е да сте в непрекъснато състояние на тук и сега. Не може да си мислите или фантазирате за нещо друго, когато се налага да се прехвърляте от клон на клон, колкото и умело да го правите. За разлика от земята, където възприятието само бегло отчита разположението на обектите наоколо, на дърветата то действа в пълен режим на внимание и постоянна преоценка на реалността. Постоянно трябва да отчитате параметрите на своето тяло (дължина, обем, тегло), да ги съотнасяте и съобразявате със свойствата на средата, и всичко това на „фона“ на земното притегляне, което винаги заплашва да ви откачи от клона, на който сте застанали. Така дървото постепенно се превръща във ваше удължено тяло, което винаги сте под непрекъснатата заплаха да загубите.

Представете си, че освен тези трудности вие се окажете в състояние на непрекъсната обсада от преследващите ви биологически противници, чието оцеляване зависи от хранителен източник като вас. Ако дърветата имат гъсти корони, лесно можете да станете невидим, но пък ще ви е трудно, а понякога и невъзможно да разберете какво е „разположението на силите“ отвън и да предвидите опасността. Ако короните са редки, вие ще виждате какво става отвън, но и отвън ще виждат какво става вътре, т.е. ще сте изложени непрестанно на възможността да станете поредната жертва. Всичко това показва колко интелигентност, съобразителност и динамика в поведението се е изисквало за оцеляването на приматите, използвали дърветата като своя естествена, животоспасяваща среда.

Какво е накарало приматите да напуснат дърветата и да се преместят на земята? Някои учени смятат, че това се дължи на промени в климата, довели до силно прореждане на горските масиви. Възможно е, но щом са намалявали горите, би трябвало

естествено да намалява и броят на обитателите, без да се налага те да слизат на земята. За дървесни същества като маймуните е неудобно да се преместят на земята – не само поради тяхната непригодена към нея морфологична организация на тялото, но и вероятно поради наличието на онези, които някога са ги принудили да се качат на дърветата. Твърде е възможно приматите да са се оказали специализирана храна за многобройните видове летящи хищници, които трудно могат да си доставят храна от земната тревопасна фауна, но значително по-лесно от висящата по клоните на дърветата. Според някои данни времето, през което изчезват последните летящи хищници от рода на динозаврите, съвпада с първите слизания от дърветата на евентуалните ни предшественици. Може да се окаже, че масовото слизане на примати, пряко или косвено, е довело и до измирането на техните възможни противници. Също така е възможно изчезването или рязкото намаляване на хищниците да е стимулирало размножаването на приматите. Това пък от своя страна е предизвикало препълване на екологичните ниши, вследствие на което е започнал процес на периодично изтласкване и „разливане“ на различни видове примати върху земята.

Не трябва да изпускаме от внимание теорията за планетарните катаклизми, чието начало, ако не броим „Божия гняв“, е поставено като научна парадигма от Жорж Кювие. Според нейните привърженици еволюцията не е бавен и постепенен процес, а поредица от революционни скокове, водещи до масово изчезване на различни видове, като най-често за пример се посочва измирането на динозаврите в края на креда и началото на терциера. Причина за тези скокове са природни катастрофи, породени от разместване на земните пластове, планетарно активизиране на вулканичната дейност и огромни вълни-цунами, предизвикали измиране на различни растителни и животински видове.

„Катастрофическата теория“ беше допълнена и от все по-големия брой доказателства за намесата на космически обекти върху живота на планетата – комети, астероиди, метеоритен дъжд. Сблъсък с по-масивни обекти е могъл да предизвика издигане в атмосферата на огромни количества прах, блокирайки достъпа на слънчева светлина за продължително време, лишавайки от светлина флората и фауната на планетата. Не по-малко любопитно е и допускането за известна цикличност на катаст-

рофите, т.е. периодичност в измирането на голяма част от видовете, например на всеки 26–30 милиона години. Според еволюционната теория горе-долу преди толкова години е започнало и масовото слизване на приматите от дърветата. Каквито и да са били причините, по-нататък ще говорим не за външни катастрофи, а за вътрешната „катастрофа“, сполетяла нашите предшественици и поставила началото на човешката еволюция.

Еволюционистите мълчаливо допускат, че след слизането на земята е съществувал период, през който маймуните се придвижвали на четирите си крайника, но постепенно под натиска на необходимостта са освободили предните и, изправяйки се, започнали да се занимават с трудова дейност и да използват „оръдията на труда“. Трябва да подчертаем, че подобно допускане противоречи на природата на дървесното същество. Независимо в какво положение се намира тялото сред клоните на дървото, индивидът непрекъснато и винаги ще следва неговата лъчева симетрия, ориентирана в посока нагоре. Точно лъчевата симетрия изгражда и определя както поведението на тялото, така и способността за възприемане на околното пространство, включително и жизнено важния ориентировъчен рефлекс. Стратегията за оцеляване съобразно лъчевата симетрия на дървото, която може да бъде наречена стратегия по вертикала, безусловно ще се възпроизведе и долу на земята, ако животното иска да оцелее в новата обстановка. Самото слизване на земята премахва въображаемата четириногост, с която сме надарили тези същества, разкривайки естествено-природната двуногост на тялото, ориентирано по вертикала. Приемем ли, че двуногостта е задължителен хоминизиращ признак, то именно дърветата са средата, която подготвя изправеното положение на тялото и следващото го от това двуного придвижване по земята.

Наукообразният мит, че маймуните са по природа четириноги същества (или четириръки), не е трудно да бъде поставен под съмнение, ако повече се доверим и по-внимателно се изследват данните от приматологията. Така например гибонът – един от класическите дървесни примати – никога не се придвижва с четирите си крайника, наложи ли му се да се придвижва по земята. Използва само долните си крайници, като се опитва да балансира с горните. По-любопитен е друг факт. Павианите са известни като най-добре адаптираните четириноги примати. Те успешно

се придвижват на стада по пустинна или скалиста местност, без да се тревожат, че наблизко липсват дървета. Кое е любопитното? Малките на тези примати, които приматолозите класифицират като низши маймуни, изпитват непреодолимо желание да се изправят и ходят на два крака. Желание, което с възрастта постепенно угасва.

Не е нужно да се спираме подробно на двуногото придвижване у висшите маймуни; пренасянето на храна и тяхното не особено целесъобразно опиране върху външната част на пръстите на ръцете, особено при горили и шимпанзета. Тези може би не толкова впечатляващи факти би трябвало да ни наведат на мисълта, че преди да се превърнат в четириноги, по-голяма част от някогашните примати са били двуноги същества. Върнем ли се назад в еволюцията, може да се окаже, че силно адаптираните дървесни маймуни са минали през етапа на двуногото придвижване на земята. Четириногостта, ако е имало такава, е била по-скоро изключение, отколкото правило.

Вероятно ще възникне въпросът защо антропоиди като горилата, шимпанзето и орангутана не са останали двуноги същества, щом и те са минали през етапа на изправеното положение на тялото. Не е известно какво точно ги е накарало да се откажат от двуногото придвижване, но с голяма степен на вероятност може да се допусне, че именно като „обществени“, стадни животни те е трябвало да се простят с двуногото придвижване.

Нашите предци изобщо не са имали намерение, а и желание да стават „обществени“ животни, и точно заради това са могли да избегнат лазенето на четири крака по земята. За животното е било далеч по-важно да остане изправено върху плоската земя, тъй като ортоградността е неговото естествено състояние, изградено от лъчевата симетрия на предишната среда. Трудностите за нейното запазване идват от простото обстоятелство, че липсва подкрепящият фактор – клоните на дървото – и индивидите за в бъдеще е трябвало да разчитат на собствените си физически възможности. Точно това кара и гибона да се движи на два крака, балансирайки с горните си крайници.

Дървесната и земната среда са качествено различни. Първата изисква да се използва стратегията по вертикала, а втората – стратегията по хоризонтала. Ето защо едно дървесно същество, принудено да живее на земята, на първо време ще се опита да

възстанови предишната реалност, сякаш взема със себе си „дървото“ като свое продължение, като неотделима част от неговото съществуване, чувствайки го като недостиг, като някаква празнина, която то ще се старее на всяка цена да запълни съобразно своите потребности. Правилото, че очевидното най-често е невярно, като че ли в най-голяма степен се отнася за двуногите примати. В известен смисъл, ако търсим парадокса, те не са слезли от дърветата, а са слезли „с дърветата“, възпроизвеждайки по този начин предишната си среда. За животното дървото е неговият Друг, който той не може да изостави, тъй като това е неговото условие за съществуване.

Какво все пак е накарало предците безвъзвратно да се откажат от дървесния начин на живот? Ако допуснем, че действително са съществували специализирани хищници, които масово са изстребвали дървесните примати, то последните са се оказали в капан, от който може да излязат само ако слязат на земята. Това се дължи на един съществен недостатък на дърветата. Дървото не позволява масово струпване на едно място, за да могат жертвите да предприемат някаква организирана защита. Дори и това да е възможно, веднага възниква проблемът с изхранването. Многото на брой индивиди бързо ще унищожат хранителните ресурси, а груповото придвижване по дърветата неминуемо ще ги сблъска със също такава организирана група. Твърде възможно е да са правени такива опити, вследствие на което бива нарушен териториалният принцип, а оттам и равновесието в екологичната ниша. Непосредствената конкуренция между групите, от една страна, и месоядните, от друга, са принуждавали дървесните примати все по-често да търсят спасение извън обсега на дърветата.

Събирането на повече индивиди върху повърхността на земята се оказало своеобразна защита за тях. Нейните посетители бързо са схванали, че не е необходимо да се търси защита на дърветата, ако възникне опасност на земята. Достатъчно е индивидите да се съберат на едно място, за да спрат и дори да отблъснат приближаващата ги опасност. Спонтанното увеличаване на общата биомаса често се е оказвала препятствие за нападателя и подобна форма на защита редовно е била използвана. Зараждащата се психична близост между участниците в струпванията със сигурност е отслабвала желанието за връщане към

дърветата, въпреки че те си оставали в голяма степен дървесни същества. Най-вероятно именно тези струпвания на земята да са поставили началото на бъдещите групи. Търсенето на защита от дърветата е ставало все по-рядко, а опитите тези струпвания колективно да се преместват на дърветата – все по-неуместни. След отглеждането само на няколко поколения върху земята „зовът на кръвта“ за връщане към старата „родина“ бързо е угасвал, особено когато непослушният подрастващ се е оказвал сам и незащитен сред клоните на дърветата. Вече не само малкото, но и зрелият индивид започва да търси близостта на околните, с чийто нарастващ брой нараства и чувството му за защитеност.

Мнозинството учени (с редки изключения) смятат стадния период от живота на оформящите се хоминиди за задължителен етап от еволюцията, без който е невъзможна бъдещата поява на човека. Опитите да се реконструира неговата структура обикновено завършват с търсене на аналогии, като за пример се вземат стадата на съвременните антропоиди. Забравя се, че тези стада са резултат на десетки милиони години развитие и не могат ни най-малко да послужат като пример за първоначалното стадо, формирано на земята.

Стадото на първите земни примати, поставили началото на човешката линия, съвсем не се покрива със съвременната представа за някаква форма на социален живот. То възниква под натиска на външната опасност и е готово тутакси да се разпадне, ако този натиск отслабне. Неговата поява върху земята по-скоро разкрива особената природа на дървесните същества, която трудно или изобщо не понася каквато и да е форма на организиран социален живот. Както ще се опитам да покажа, именно първоначалното стадо се оказва условието, разкриващо асоциалната природа на дървесните примати. Първоначалното стадо се появява не за да продължи и развие линията на някаква форма на социализация, а по-скоро за да разкрие докрай индивидуалистичната природа на дървесното същество – природа, довела до неговото разпадане.

Спекулативното избягване на опасността посредством струпванията върху земята разрешава един проблем, но предизвиква поредица от други. Относителната близост между участниците в групата води до бързо намаляване на хранителните ресурси в ареала на обитаване. Крайно наложително става тър-

сенето на храна, т.е. крайно наложително е да се оформи някакво групово образуване, което да може да се придвижва, търсейки средства за оцеляване. С известно въображение можем да си представим каква странна и във висша степен любопитна гледка е представлявала тази група от недостатъчно адаптирани, „нагънати“ като хармоника субекти, люшкащи се насам-натам в търсене на препитание.

Бавното и къпаво ходене на ранните хоминиди се оказва едно най-сериозните „доказателства“ против маймунския произход на човека. На мнозина им се иска нашите предци да са били едва ли не най-бързите животни, които успешно избягват враговете си и също така успешно достигат жертвата; и когато видят недостатъчно добре оформен, „по образ и подобие“ на човека отпечатък от стъпало или някакво друго веществено доказателство, веднага го определят като отклонение от човешката еволюция. Подобни обвинения не отминаха и знаменитата Люси на Доналд Джохансон. Според критичните сравнения на някои осведомени, този хоминид, живял преди 3,6 млн. г., имал патешка походка и едва се учил да „припка“. Нещо повече. Компютърът показвал, че тя изобщо не е могла да ходи. За тези специалисти, изглежда, ходенето е най-важното средство за оцеляване. Ако тя едва е ходила, това означава, че не е бързала за никъде. Защо не е бързала, както им се иска на някои? Единственият отговор е, че не е била заплашвана – и точно това трябва да ни учуди, а не некадърното ѝ ходене. Имала твърде къси крака. А за какво са ѝ дълги? По този начин тя може да стои по-стабилно върху земята. В източните бойни изкуства за тази цел нарочно скъсяват краката чрез така наречената „стойка върху коня“. Ръцете ѝ били прекомерно дълги и напомняли маймунските. От гледна точка на оцеляването подобна дължина на ръката е препоръчителна. Няма да се навежда като нас и да губи време при вземането на камъка, изправена пред необходимостта да прогони поредния натрапник.

В антропологията проблемът за бързината на придвижване вероятно е един от най-дискутираните, но в същността си той е псевдопроблем. Най-лесният начин да бъдеш достигнат е да започнеш да бягаш, възпроизвеждайки формулата „тичам, хвани ме“. Прочистването на старите, болните или по-слаби и безпомощни животни става най-лесно чрез тази формула. Учените много често приписват на предците способности, които не само

че не са необходими, но и са опасни за оцеляването. И обратно, не допускат, че те са имали способности, които ние отдавна сме загубили. Тези същества не са бягали (тичали) от опасностите, а са ги *избягвали*, и точно тази им способност ги е правела вероятно „най-бързите“ същества сред животните. Онези, които са разчитали повече на краката, отколкото на главата, отдавна са загинали, въпреки че може да са оставили на археолозите великолепно оформени човешки отпечатьци.

Извеждането на ортоградността и бъдещото двуного придвижване върху земята от дървесния начин на живот не е единствената човешка дарба на маймуните. Антрополозите, които вярват в „ролята на труда за превръщането на маймуната в човек“, биха се изпълнили с възмутено негодувание от маймунската природа на друга човешка дарба. Там, на дърветата, освен ортоградността, която толкова впечатлява учените като хоминизиращ фактор, се е зародила далеч по-хоминизираща, а според някои едва ли не най-прогресивната форма на човешко поведение – употребата на каменните оръдия.

Дотук, надяваме се, е станало ясно, че на нашите предшественици никога не се е налагало да ходят на четири крака и едва по-късно с мъчителни усилия да си отлепват дланите от притегателната сила на земята. Следователно не се е и налагало да освобождават ръцете си, за да започнат усилено да се занимават с трудова дейност. Ръцете винаги са били свободни, за бъдат целенасочено заети и използвани.

Едно качество, което може да се изгради и развие само на дърветата, като че ли избягва от анализите на изследователите, които го свързват пряко с развитието на нервната система: „Преди всичко придвижването по дърветата с помощта на обхващане на клоните и преместване на телата в най-различни направления, сменяща се скорост, с необходимостта на всяка крачка от нова ориентация, ново прицелване преди скока, което е довело до изключително развитие на моториката. Такъв начин на неизбежно нарушаване на автоматизма, превръщащ локомоцията в каскада от непредвидени импровизации, не би могъл да не съдейства за усложняването на висшата нервна дейност“ (Рогинский 1977: 24).

Подобни описания често се срещат в литературата, но остават на нивото на констатацията, а би трябвало да си зададем

въпроса: къде се е дянала цялата тази изключително сложна моторика, тази способност за „неизбежно нарушаване на автоматизма“ и „непредвидени импровизации“, неприсъща на останалите животни? Загубила ли се е, била ли е потисната, или се е преобразувала в нещо друго, за което досега не сме подозирали? Или цялата тази изключителна моторика е послужила за направата на малко по-голям мозък, нужен за по-нататъшния прогрес на еволюцията?

Самият начин на придвижване сред клоните на дърветата е една опасна игра с гравитацията. За тази цел животното трябва да борава изключително умело както със свойствата на външната предметна среда, така и със своето тяло. Да превръща тялото си в предмет на най-разнообразна сензомоторна дейност. Да извършва различни манипулации с него, като го промушва, люлее и захвърля в празното пространство, пускайки го като камък надолу, за да го спре в последния миг, преди да се разбие на земята, и с не по-малка скорост отново да го запрати нагоре. Тогава? Тогава нека уточним. Ако дървесният индивид може да борава със своето тяло като свой собствен, неразделим от него „предмет“, то на земята, вероятно не така успешно в началото, той ще започне да си служи с предмета като със свое собствено тяло. И това няма да стане под някаква външна принуда, а ще бъде органична необходимост на неговите телесни и сензомоторни функции. Предметът ще запълни онази празнота от липсата на предишната среда, превръщайки се в негово неорганично *продължение*, замествайки изгубения почти непрекъснат сензомоторен контакт с дървото и тялото като предмет за придвижване и манипулиране. Така предметът се превръща в неорганично продължение на неговото тяло в същата степен, в каквато неговото тяло се е превръщало на дърветата в органичен предмет. На земята индивидът – в известна степен – възстановява своята загубена *цялостност* само тогава, когато е с предмет, с някакво свое неорганично продължение, което има свойството да метаморфозира в границите на неговите потребности и средства за защита. Загубената Другост на дървото се замества от Другостта на предмета – камък, тояга, кост и др.

Това, което трябва да се подчертае, е, че индивидът не може да съществува извън предмета, извън наличието на реален обект, свързан с неговото тяло. Извън тази връзка той губи

както чувството за своята собствена телесна реалност (деперсонализация), така и адекватното възприемане на външната реалност (дереализация). Загуби ли по някаква причина тази връзка, той непременно има нуждата да я възстанови или просто да се върне на дърветата. Стремешът да възстанови твърдата материя на дървото, например под формата на камък или някакъв друг материален обект, винаги ще съпътства живота на индивида и ще определя неговото поведение. Лишен поради някаква причина от материалния обект, той ще се опитва да го създаде, да го възстанови под формата на *халюцинация*, която всъщност е неговото външно „оцветено“ продължение. Неговото поведение ще се определя именно от материализирането на тази халюцинация.

Ако допуснем, че слязлата от дърветата маймуна все още си е едно животно, то тя е животно-с-предмет; животно, на което едната „половина“ на тялото има органичен, а другата – неорганичен произход. Оттук би трябвало да следва изводът, че потенциалната способност за бъдещата оръдийна дейност не се е формирала долу на земята и не е резултат от колективната дейност на хората, а води началото си отново от живота на дърветата. И както ще се опитаме да проследим, точно тази дейност, развита благодарение на новите морфологични възможности долу, след стабилизиране на двуногостта, ще се окаже основният фактор за разпадане и унищожаване на стадото.

Първичното стадо трудно може да бъде определено като социално образувание, характерно за съвременните примати и някои видове животни. Отделният индивид е имал нужда от себеподобния само дотолкова, доколкото останалите са служили като щит за неговото физическо оцеляване. Поради общата неадаптираност на индивидите, а оттам и общата неразвитост на стадните отношения, групата се явява условие за съществуване на индивида, но последният все още не е способен да я защитава, да бъде съучастник и условие за нейното съществуване. Неразвитите социално-биологически функции, а оттам и липсата на йерархична структура, са спъвали развитието на колективното оцеляване. В една развита стадна организация всеки конкретен индивид бива превърнат в условие за съществуването на стадото. В този случай като че ли индивидът „потребява“ околните, без да допуска да бъде употребен. Всеки участник в подобно стадо

сякаш живее с чувството, че при опасност другият „ще го отнесе“, а на него ще му се размине. Такава псевдоформа на социално-биологическо съществуване все още не е могла да стимулира развитието на алтруистичните отношения, а по-скоро е изостряла формите на „зоологически индивидуализъм“ в групата.

В случаите, когато се говори за някаква колективна форма на живот (без да бъде обяснена каква) у предците, това винаги се съпътства от темата за лова. Представяме си, че там, където има колективен живот, непременно трябва да присъства и ловуването на животни. За да разберем възможен ли е ловът на онзи етап, и ако е възможен, в каква посока се е развил, трябва да спрем вниманието си на отделния участник в групата.

Всеки достатъчно развит индивид, участващ в групата, винаги се е придвижвал със своето неорганично, вещно продължение. Тази връзка или по-скоро слятост с вещността, възпроизвеждайки поведението му в дървесната среда, се оказва пречка за сближаване и солидаризиране на групата. За първи път в еволюцията на живите същества се появява неорганичен фактор, който взима участие в бъдещето на биологически вид. По друг начин казано, в еволюцията участват не само индивидите, но и техните продължения, т.е. човешката биологична еволюция се съпровожда от еволюцията на Другия като неорганична реалност. Можем да си представим визуално индивида без предмет, но неговото „дървесно“ продължение си остава невидима и непреодолима преграда за сближаване със себеподобните. Така, както възприемаме маймуната като отделен обект на дървото, без да отчитаме физическия факт, че дървото е нейно продължение.

Обективно погледнато, всеки участник в групата сам по себе си, т.е. като отделно и беззащитно същество, е и участник в хранителната верига на месоядните. В случая той все още не е ловец, а жертва, „доставчик“ на месо. Едва в групата той започва да губи качеството си на такъв доставчик, заставайки пред перспективата да се превърне в ловец. Извън нея е неспособен за нищо, освен да се окаже най-лесният източник на месо. Точно това противоречие прави него и групата неудачно ловно образувание. Ако извън нея той не е заплашен да бъде превърнат в жертва, неговата самостоятелност, а оттам и свободата да действа, би допринесла много повече за увеличаване ефективността на ловната група. Но като сборище от потенциални жертви групата

ще си остане крайно неефективно ловно образувание. Картина-та на клатушкащите се субекти, тръгнали да търсят източници на месо, не се е различавала особено от тази при търсенето на вегетарианска храна. Разликата е в това, че улавянето на плода няма нищо общо с улавянето на дивеч. Животните инстинктивно сващат поведението на тези, които са тръгнали да берат круши или ябълки, и тези, които са решили да ловуват животни. Придвижването на ловната група, решила да се снабди с месо, потеря, която се движи като стадо, от което никой не смее да се отдели, по-скоро ще прогони дивеча, отколкото да го хване. Там, откъдето минава подобна сюррия, околността се е превръщала в мълчалива пустош, напусната от всичко живо, включително и от хищниците. От преследващи те стават следени, тъй като тази пустош е привидна. Проблемът е, че груповите образувания, започнали да излизат от хранителната верига, имат способността бързо да се размножават, препълвайки екологическите ниши, но и наред с това бързо да унищожават наличните хранителни ресурси. Единствената, все още достъпна и най-близо разположена храна се е оказало месото на себеподобния. Така, още преди да се превърнат в колективни същества двуногите примати, са станали „ловци“ на самите себе си.

Вероятно бъдещите трагични отношения между индивидите се обуславят не толкова от това, че всеки може да държи камък или тояга, а от новото и еволюционно неустойчивото им състояние като биологически вид. Наследствените инстинкти, целящи да запазят вида в новата ситуация, в която се намира, едва ли са могли да функционират, тъй като не са подкрепени от никакви що-годе развити социални отношения. Конкуренцията между групите скоро се е превърнала във война за хранителните ресурси. Тези ресурси не са били от животински произход. Ако можеха да ловуват, отделните групи биха постигнали някаква конвенция за ловните територии. Ловът пряко се е насочил към най-близо разположените групи. Пред победените и отблъснатите веднага е заставал проблемът за индивидуалното оцеляване. Така се разразява Хобсовата война на всеки срещу всеки. Всичко годно да хвърля камъни или да върти бедрената кост е участвало във войната на взаимно изстребление. Естественят подбор е отишъл по дяволите. Всяка група „побойници“ е била единна и солидарна при едно единствено условие: ако

насреща си има същите побойници. Индивидуализмът до такава степен се е развихрял, че всеки злопамятен дребосък е могъл да изненада и убие най-мощния екземпляр от групата. Двуногите ни предшественици попадат в капан, от който чрез изключително много жертви едва успяват да се освободят. Като биологически вид те са били изправени пред собственото си самоунищожение. В лоното на животинското царство сме се оказали най-жестоки-те хищници в природата въпреки заявленията за нашата безпомощност и „неравните ни битки с природата“.

Изглежда, споменът за войната между двуногите се е съхранил в еволюционната памет на някои антропоиди. Вероятно знаете за указанията, които трябва да спазват посетителите в резервата за горили. Ако искате да си нямате неприятности с тях, по-здравословно за вас е да не ги гледате в очите и да не стоите изправени, т.е. да не се проявявате като двуного същество. Неспазването на тези изисквания се възприема от горилите като проява на агресивни намерения спрямо тях. Явно тези антропоиди не си падат много по двуноги. Сигурно имат лоши спомени от тях. Става донякъде и разбираемо защо шимпанзета и горили са се отказали от изправената стойка и двуногото придвижване – може да се окаже, че това е стойката на агресора.

Зоологическият индивидуализъм, „архетипът на камъка“, ако може така да определим битката за индивидуално оцеляване, по удивителен и доста странен начин е преживян от Олдъс Хъксли по време на наркотичен транс след вземането на мескалин. Сякаш тялото метаморфозира в камък, т.е. в Другия: „Когато виденията са ужасни и светът е преобразен към по-лошо, индивидуалността се засилва, халюциниращият се оказва свързан с едно тяло, което става все по-наситено, по-стегнато, докато накрая човекът не се окаже сведен до една буца материя, не по-голяма от камък, която може да държите в длани“ (Хъксли 1999: 98). Ако предположим, че в еволюционната памет на горилите е запазен споменът за някогашния конфликт, то с още по-голямо основание би трябвало да допуснем, че той се е съхранил и при човека. Подобно предположение прави възможна перспективата в бъдеще да бъде възстановена действителната картина на човешката еволюция.

Може би непривична и трудна за асимилиране е идеята за индивида-с-предмет или предмета-продължение, или Другия.

Подобно „животно“ не се среща сред нас, освен ако нямаме предвид дрехите и накитите. Този чисто умозрителен анализ обаче, въпреки претенцията за някаква логика, намира подкрепа в „алогичните“ преживявания на много хора по време на наркотичен транс. Ето как Шарл Бодлер описва състоянието си по време на мистичните си преживявания при пушенето на хашиш: „Тогава приписвате на дървото вашите страсти, вашия копнеж или вашата меланхолия; неговата въздишка, неговите движения стават ваши и скоро вие ставате дървото. Също и птицата, която се рее високо в лазура; най-напред тя репрезентира безсмъртния копнеж да се реем над човешките неща; но вие самият сте птицата. Да допуснем, че вие седите тук и пушите. Вашето внимание може да се задържи твърде дълго върху сините облаци, които излизат от лулата... Едно особено изравняване ще ви накара да почувствате, че излизате от себе си, ще признаете странната способност на вашата лула (в която се чувствате вкаран и натъпкан като тютюна) да пуши вас“ (Ясперс 2001: 150–151). Странното излизане „от себе си“ при Бодлер, неговото „удължаване“ като лула и превръщането му в тютюн при запазено съзнание може да послужи като любопитна илюстрация на събитие, станало преди милиони години в еволюцията на човека.

Любовта към ближния, която проповядва християнството и която все още не се е състояла, е предшествана от „любовта“ към предметите и едва ли някой съвременник би отрекъл това с категоричност. Първичната свързаност с предметността може да се види не само в поетичното изказване на Бодлер, но и в статистиката на изследванията с психеделици. Авторите на книгата „Измеренията на психеделичния свят“ Робърт Мастърс и Джейн Хустън откриват подобни преживявания при изследваните от тях лица, изпаднали в наркотичен транс след употреба на LSD 25: „Субектът, отначало подсъзнателно, осъществява тактилно-емпатична връзка с онзи стимул, с който се намира в ефективен контакт. След това постепенно започва да осъзнава дадена част от тялото си като притежаваща качествата на контактната субстанция: на пръстта, камъка или тревата, върху която седи, на въздуха около него, на слънчевата светлина, на вятъра. Усещането за физическа граница постепенно намалява и може да изчезне напълно, понякога отваряйки път на субекта към света на мистичното. Необичайното тук обаче е това, че емпатията или

синонимията между тяло и природа започва с предсъзнателно физическо сливане със заобикалящата среда, така че до момента, в който субектът започне да осъзнава своята „тактилна емпатия“, своята идентичност с тревата или камъка, емпатичното състояние вече е факт“ (Мастърс, Хустън 2004: 215). Мастерс и Хустън са забелязали нещо много важно, засягащо темата. Те откриват (и го подчертават), че емпатията към предметите е не само по-силна от емпатията към себеподобните, но и действа на по-ниско ниво на съзнанието. Нещо повече. Според тях: „успешната „емпатия“ с предмети може да отвори пътя на субекта към успешна „емпатия“ и с хора... Тук, както и в някои други преживявания... неживият свят често е преддверие към света на човека. Много субекти, едва когато обхождат и опознаят Света на нещата, са в състояние да приемат и да намерят приемане в Света на хората“ (Мастърс, Хустън: 150–151).

Според Ведите индийският бог Индра, след като прекалил с наркотичната сома, започнал да „изтича“ и се „разлива“, и така от него се появили дърветата, реките, планините и т.н. Ако приемем, че светът на нещата са всъщност „втвърдените метаморфози“ на нашето продължение, то пътят на човешката еволюция наистина преминава от света на предметите към света на хората. Не само по време на наркотичен транс се изживява емпатията и сливането с предметите. Тази свързаност с „камъка“ е осъзната още в древността. Средновековните алхимици са търсили във философския камък източника на човешкото безсмъртие. За тях тайната на антропоса се е криела в двойното единство на камък и не-камък (*lapis non lapis*).